

Fredrik Erixon om SANNING OCH ETT SENT NITTIO TAL.

Jag vet, det är en fråga som ibland är lika fånig som den är pretentiös. Dessutom är den omöjlig att besvara, men det kanske är det som gör den spännande: Vad är det egentligen som bestämmer politiken – ideella eller materiella faktorer? Är det idéerna som styr eller är vi slavar under de materiella villkoren? Eller för att uttrycka sig på antikens prosa – ande eller materia?

Genom årtusendet har vi fått flera svar på frågan. Vissa, som exempelvis Hegel, har betonat det förra som samhällslivets ursprung och källa, medan andra, exempelvis Marx, strukit pennan under det senare. De flesta har dock menat att samhället och politiken föds fram i ett växelspel mellan båda.

Visst, inte ett särskilt romantiskt och glamoröst svar. Men, såvitt vi kan bedöma, det riktiga.

VÅRT SEKEL UPPVISAR en rad exempel på hur växel-spelet varit. Alltifrån Hitlers Tyskland till socialdemokratins Sverige. Men under varje årtionde har vi också kunnat se att någon av faktorerna har varit mer framskjuten än den andra. Inom konst, litteratur, arkitektur, design, teknologi, politik och ekonomi har debatten haft en särskild signatur som varit nedtecknad av endera skolan.

Men hur är det då med vårt nittiotal? Hur ser vi på detta årtionde när vi nu bläddrar bakåt i loggböckerna för att förstå vår identitet inför tusenårskiftet?

Varje årtionde inleds med ett oftast betungande arv från decenniet innan. Det vore väl inte allt för magstarkt att säga även om nittio-talet. Den ekonomiska krisen, som dominerade den första hälften av årtiondet, var inte en produkt av tillfälliga händelser. Den var skapad av årtionden av strukturell vanskötsel av politik och ekonomi, men den accentuerades under åttio-talet då svenska politiker hamnade i ett slags hybris. Finansminister Feldt blev "världsmästare" i finans- och penningpolitik, "Sweden, the middle way" blev "Sweden, the way".

SVERIGES FINANSIELLA tumult avspeglade sig givetvis också i människors tänkande. Ekonomin blev det viktiga. Det som räknades var kronor och ören. Och det är inget konstigt med det. När ekonomin kärvar är det naturligt att den tar upp ens tankar.

Men, för att komma tillbaka till ämnet, ekonomin satte ett djupt avtryck på nittio-talets första år och det

är egentligen inte förrän nu som människor kan andas ut en stund.

JAG VET INTE OM det är själva orsaken, eller om den kan spåras i andra medvetenheter, men visst är det så att det fallande ekonomiska intresset följs av en mindre upplösning av den materialistiska skolans betydelse? Låt mig nämna några exempel, de verkligt stora debatterna under vårt sena nittiotal: Tvångssteriliseringarna, naziguldet och IB-affären. Humanvetare skulle säkert också vilja lägga till frågan om PO Sundmans nazism.

Alla dessa exempel, vidriga som de är, har många haft vetskap om tidigare. Zaremba "avslöjade" ingenting med sina DN-artiklar om tvångssteriliseringarna. Naziguldet kände forskare till. IB-affären kunde väl ingen ha undgått sedan Guillous och Bratts äventyr på sjuttio-talet. Per Svensson tillförde inget som kulturmänniskor och tidskriftsredaktioner inte redan visste.

MEN VAD ÄR DET DÅ som gör att alla dessa händelser rannsakas i slutet på detta århundrade? Vad är det som gör att var och varannan vill tillsätta en sanningskommission? Vem har överhuvudtaget brytt sig om vad som är sanning tidigare? Det är ju inte bara ett löst begrepp som många känner sympati för. Utan ett djupare värde som många inte kunnat förhålla sig till sedan långt tillbaka.

Kanske är det så att samhället ömskar skinn. Att det i portalen till 2000-talet finns inristningar om andens företrädare, att den går först. Kanske är det så att vi vill rensa vårt samvete i bokslutet.

Svaret är nog både och.

Fredrik Erixon (fredrik.erixon@svensktidskrift.se) är redaktör för Svensk Tidskrift.

